Sosiaali- ja terveysministeriö

Asia: O 17/2025 vp Kuntien ja hyvinvointialueiden talous ja rahoitus sekä rahoitusjärjestelmien uudistukset

Teema: Hyvinvointialueiden rahoitusmallin toimivuus valtakunnallisten erityistehtävien sekä yliopistollisten sairaaloiden rahoituksessa tarkoituksenmukaisella tavalla, myös julkisen talouden kokonaiskuva huomioon ottaen

Jussi Lind
erityisasiantuntija
25.3.2025

Sirkku Pikkujämsä
lääkintöneuvos

Erityistehtävistä

- Järjestämisvastuu ja rahoitusvastuu eivät ole kaikin osin yhteneviä. Osalla hyvinvointialueista sekä HUS-yhtymällä on eri laeissa säädettyjä alueellisia tai valtakunnallisia erityistehtäviä. Nämä tehtävät voivat olla asiakkaille ja potilaille tarjottavaan palvelutuotantoon tai erilaisiin suunnittelu-, koordinaatio, tutkimus-, koulutus-, kehittämis- ja investointi (TKKI-toimintaan) sekä valmiuteen ja varautumiseen liittyviä tehtäviä.
- Säädetään useissa eri laissa ja asetuksissa
- Lakisääteiset erityistehtävät kohdistuvat erityisesti yliopistollista sairaalaa ylläpitäville hyvinvointialueille Niitä on kuitenkin lisäksi myös muilla, muun muassa Lapin, Länsi-Uudenmaan ja Pohjanmaan hyvinvointialueilla.
- Myös olemassa ilman erillistä lainsäädäntöä muodostuneita erityistehtäviä, kuten mm. myrkytystietokeskuksen ylläpito, josta on pitkään vastannut HUS-yhtymä, ja Vantaa-Keravan hyvinvointialueen toteuttama valtion kanssa tehtyyn sopimukseen perustuva valtakunnallinen sosiaali- ja kriisipäivystys. Näitä osin rahoitetaan erillisrahoituksella.

Erityistehtävät ja rahoitusmalli

- Hyvinvointialueiden tehtävien rahoittamisen pääperiaatteena on, että valtio rahoittaa annettujen tehtävien kustannukset täysimääräisesti siltä osin, kun hyvinvointialueet eivät saa niiden toteuttamiseen muita tuloja.
- Erillistehtävien kustannusten tulisi olla selkeästi irrotettavissa muista hyvinvointialueiden tehtävien kustannuksista, jotta niihin voitaisiin kohdentaa oikeudenmukainen rahoitus. Todellisuudessa osa tehtävistä on sellaisia, joissa tarkat kustannukset eivät ole todennettavissa, vaan sekoittuvat muiden toimintojen kustannuksiin.
- Nykytilassa valtakunnallisten erityistehtävien rahoitusmalli vaihtelee tehtävittäin. Kaiken kaikkiaan näiden tehtävien rahoituksen kokonaisuus on monimutkainen. Rahoitusmuodot vaihtelevat sen mukaan onko kyseessä lakisääteinen vai sovittu erityistehtävä ja toisaalta onko kysymyksessä pysyvä vai esimerkiksi määräaikainen kehittämistehtävä.
- Yleiskatteellisessa rahoitusmallissa erityistehtävä voidaan nähdä olosuhdetekijänä (vrt. yo-sairaalalisä), alueen asukkaiden palvelujen tarve ei sinällään ole muita suurempi. Vaihtoehtoina voidaan nähdä myös lainsäädäntöön perustuva erilliskorvaus tai valtionavustus.

Erityistehtävien kustannusten erittely

- Erillistehtävät eroavat toisistaan. Osa on selvärajaisia. Osassa erillistehtävän kustannukset sulautuvat osin muun toiminnan kustannuksiin, kun kyse on esimerkiksi yo-sairaaloiden opetuksen ja tutkimuksen kustannuksista. Tärkeää muistaa mistä kustannuksesta kulloinkin puhe.
- Kokonaiskustannukset tai yksikkökustannukset: yliopistosairaaloissa erikoissairaanhoidon palvelusuoritteiden yksikkökustannukset ovat noin 10 prosenttia korkeammat kuin keskussairaaloissa.
- Osa tästä kompensoituu ulkopuolisella rahoituksella (kuten erilliskorvaukset, ulkopuolinen rahoitus jne.)
- Opetuksen ja tutkimuksen aiheuttaman ylimääräisen kustannuksen suuruutta voi arvioida tilastollisilla menetelmillä
- Tätä jäljelle jäävää ”olosuhdetta” paikataan rahoitusmallissa yo-sairaalalisällä
- Yo-sairaalalisä kompensoi sitä lisäkustannusta, joka rasittaa nimenomaan yo-sairaalaa ylläpitävää aluetta. Kaikki alueet käyttävät yo-sairaalan palvelutuotantoa, mutta yo-alueet käyttävät suhteellisesti enemmän. Yo-sairaalalisällä kompensoidaan myös muita kuin tutkimuksen ja opetuksen tehtäviä.

STM:n havainnot

- Hyvinvointialueiden valtakunnallisten erillistehtävien rahoituksen vaihtoehtoja ja erityisesti TKKIO-toiminnan rahoituskokonaisuutta on syytä arvioida ja kehittää samalla, kun rahoitusmallia muutoin kehitetään. Kaikilla eri rahoitusmuodoilla on etuja, mutta myös haasteita.
- Tasapaino on saatava riittävän tarkkuuden ja mallin monimutkaisuuden välillä.
- Erillistehtävien rahoituksen eri muotojen ja niiden yhdistelmän tulee olla hyvinvointialueille ja HUS-yhtymälle läpinäkyvyyteen ja kustannusvaikuttavuuteen kannustavia.
- Hyvinvointialueiden välisen laskutuksen tulee olla oikeudenmukaista ja läpinäkyvää siten, että erillistehtävät ja niiden erillinen rahoitus eivät muodosta mahdollisuutta osaoptimointiin.
- Tulevaisuudessa syytä arvioida rahoitusmallia kehitettäessä myös muut valtiolta hyvinvointialueille kohdistuvat rahoitusvirrat (kuten puolustusvoimien, vankiterveydenhuollon palvelut ja YTHS:n kautta kulkeva rahoitus)

Kiitos

Sosiaali- ja terveysministeriö